Suomen Poliisijärjestöjen Liitto

14/12/2024

14.2.2024

Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

HE 92/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta

Hallintovaliokunnan lausuntopyyntö 8.2.2024 HE 92/2023 vp

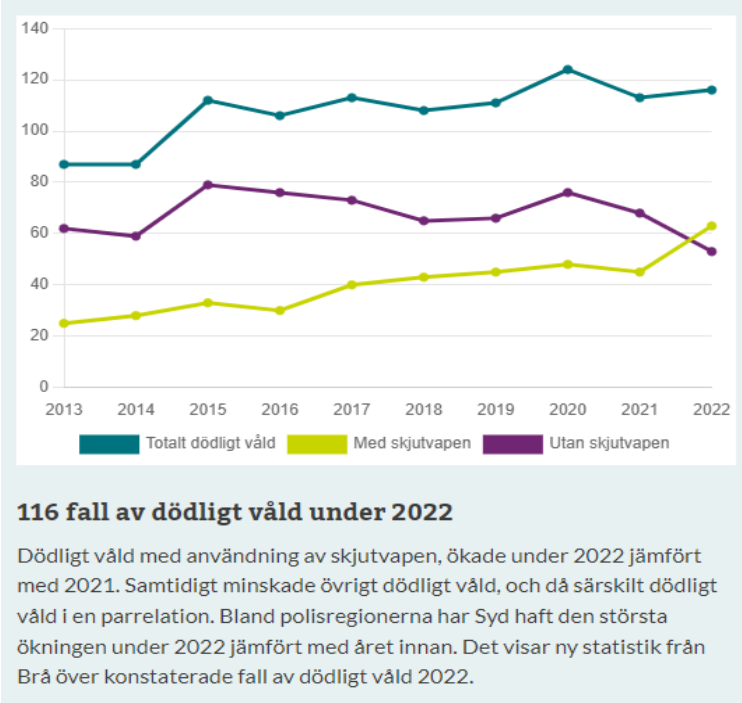
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) lausunto

SPJL on lausunut raja-alueen yhteistyöstä useaan otteeseen valmisteluvaiheessa, viimeksi 18.8.2023 (lausunto liitteenä). Kyseissä lausunnossa on laajemmin kuvattu SPJL:n havaitsemia ongelmakohtia. SPJL ei vastusta rajat ylittävää yhteistyötä Ruotsin kanssa, mutta toivoo kiinnitettävän huomiota käytännön toteutukseen, jossa on havaittavissa vielä lukuisia puutteita.

Tässä lausunnossa nostamme esille isoimmat epäkohdat, joihin pitäisi löytyä vastaukset ennen konkreettisen toiminnan aloittamista. Tällä hetkellä asia näyttäisi olevan lainsäädännön osalta teoriassa kunnossa, mutta yhteistyön käytännön toteutuminen on jätetty sivuseikaksi.

Yleistä

Hallituksen esityksessä todetaan, kuinka vakavissa tilanteissa apua annetaan. Lähtökohtaisesti tilanteen tulee olla vakava rikos, johon liittyy ihmisen elämää, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaava vaara. Tällä hetkellä Ruotsissa tapahtuvat aseelliset väkivallanteot ovat kasvussa. Vuonna 2021 Ruotsissa kuoli aseella tehdyissä henkirikoksissa noin neljä ihmistä miljoonaa henkeä kohden, kun vastaava luku muissa tutkimuksessa mukana olleissa Euroopan maissa on 1,6. Alla vuodelta 2022 oleva tilasto aseellisen väkivallan kasvusta.

(Lähde Ruotsin rikoksentorjuntaneuvosto Brå, Slutlig brottsstatistik 2022 - Brottsförebyggande rådet (bra.se)).

Toimintaympäristön Ruotsissa voisi todeta olevan huomattavasti riskialttiimpi kuin toimintaympäristö Suomessa.

Kuten hallituksen esitysluonnoksesta käy ilmi, kynnys toiminnalle on asetettu erittäin korkealle. Käytännössä kyseessä tulee aina olla poliisitoiminnallisesti kiireellinen, vaativa ja korkean riskin tehtävä. Valtiosopimuksessa sekä nyt lausuttavassa hallituksen esitysluonnoksessa sivuutetaan täysin se tosiasia, että tämän kaltaisissa tehtävissä on - ainakin Suomessa - kyse ns. monipartiotehtävistä eli tehtävistä, johon varaudutaan usean partion voimin. Näin varmistetaan poliisitoiminnan työturvallisuus ja asianmukaisuus kaikille osapuolille.

Työturvallisuus

Työturvallisuuteen liittyy olennaisesti partioiden yhtenäiset toimintatavat ja yksiselitteinen johtamisjärjestelmä, jossa päätöksenteko ja sen tuoma vastuu kohdentuu oikealle henkilölle. Olemme nostaneet tämän asian esille edellisellä lausuntokierroksella. Tähän asiaan ei ole vastausta hallituksen esityksessä. Kysymys on operatiivisesta asiasta, mutta sillä saattaa olla lainsäädännöllisiä vaikutuksia, kehen vastuu juridisesti kohdentuu, jos esimerkiksi vieraan valtion alueella joutuu käyttämään voimakeinoja, jotka päättyvät kohdehenkilön menehtymiseen.

Esityksessä viitataan hyvin ylimalkaisesti esiin nostettuun ongelmaan:
”Suomen Poliisijärjestöjen Liitto nosti esille myös yhteistyön toteuttamisen käytännössä ja miten siihen liittyvät mahdolliset ongelmat, kuten yhteistyön edellyttämän tilannejohtamisen ja viestinnän toimivuuden sekä tietojärjestelmien käytön. Ennen sopimuksen soveltamisen aloittamista Suomen ja Ruotsin poliisin tulee sopia selkeät ja yksiselitteiset menettely- ja viestintätavat ja yhteistyöhön osallistuvat poliisimiehet tulee kouluttaa, jotta he osaavat kiiretilanteissa toimia sovittujen menettelytapojen mukaisesti. Näissä on kyse käytännön toimintatavoista.”

Esityksessä arvioidaan koulutuksen kestoksi 82 tuntia.
” Kertaluontoisesta koulutuksesta ja ylläpitokoulutuksesta aiheutuu kuluja, joiden tarkkaa määrää ei voida vielä arvioida. Koulutuksen tuntimääräksi on arvioitu 82 tuntia. Tämän lisäksi ylläpitokoulutukset tulisi järjestettäväksi rinnakkain Ruotsin kanssa huomioiden lainsäädännön ja ohjeiden muutokset molemmissa valtioissa.”

Tuntimäärää voinee pitää kohtuullisen pienenä, jos huomioidaan, että kyseisessä ajassa pitäisi sisäistää mm. kohdemaan rikoslaki, poliisilaki, pakkokeinolaki ja esitutkintalaki. Näiden lisäksi pitäisi ymmärtää kohdemaan poliisin organisaatiorakenne, käskyvaltasuhteet, toimintatavat sekä erityisesti voimankäytön perusteet ja konkretia. Opiskelussa tulisi olla runsaasti käytännön harjoitusta, jotta sisäistyksen voitaisiin todeta toimivan myös käytännössä.

Opiskelun lisäksi tulisi kiinnittää huomiota erityisesti käytännön varustukseen mm. viestivälineiden osalta. Miten taataan työturvallinen työympäristö, jos partioilla ei ole yhteisiä viestivälineitä ja miten tällöin turvataan johtamisjärjestelmän toiminta.

Hallituksen esityksessä olevassa 8. artiklassa todetaan seuraavaa:
”Koulutus. Artikla sisältää yhteistyöhön osallistuvien virkamiesten koulutusta koskevia määräyksiä. Kummankin osapuolen vastuulla on varmistaa omien toimivaltaisten virkamiestensä osalta, että yhteistyöhön osallistuvilla virkamiehillä on tehtävään tarvittavat taidot, tiedot ja varusteet.

Osapuolet toimivat yhteistyössä sovittaakseen yhteen ja järjestääkseen yhteistä koulutusta mahdollisuuksien mukaan. Työnantaja vastaa siitä, että yhteistyöhön osallistuvilla poliisimiehillä on riittävät tiedot ja taidot tehtävien suorittamiseksi. Koska kyse on perusoikeusherkästä toiminnasta, riittävä koulutus on ehdoton edellytys toiminnan aloittamiselle. Koulutuksen tulee sisältää erityisesti Suomen ja Ruotsin lainsäädäntöön perehtymistä sekä kielikoulutusta.”

Oikeusturva
Hallituksen esityksessä otetaan kantaan erityisesti kansalaisten oikeusturvaan. Asia on todella tärkeä, mutta samalla näyttää viranomaisten, poliisimiesten, oikeusturva unohtuneen täysin. Ongelmalliseksi muodostuu rikosoikeudellisen vastuun osalta esimerkiksi oikeudenkäynti- kulut; mm. avustajan ja/tai tulkin palkkiot. Kuka korvaa kulut ja millä perusteella. Voiko Ruotsissa toimiva poliisimies, jota epäillään rikoksesta, saada samalla periaatteella juridista apua kuin Suomessa.

Toisen merkittävän ongelman muodostaa ylimpien laillisuusvalvojien toimivalta. Millä periaatteella ja oikeudella ylin laillisuusvalvoja kuulee vieraan valtion virkamiestä. Onko hänellä oikeus antaa huomautus tai käyttää oikeuskeinoja vieraan valtion virkamiestä kohtaan. Ylimpien laillisuusvalvojien toimivalta asettaa myös kansalaisten oikeusturvaan epäselvyyksiä mahdollisissa kantelutapauksissa.

Virkamiehen oikeusturva ja oikeusturvan kustannusten kohdentuminen vaikuttaa tällä hetkellä olevan epäselvää. Toimintamekanismien tulisi olla luotu ja päätetty ennen kuin mahdollinen ensimmäinen tapaus konkretisoituu.

Työtapaturmat
Työtapaturmien osalta noudatetaan työtapaturma- ja ammattitautilakia. Tämä saattaa soveltua kyseiseen toimintaan, mutta ennakoimattomia kustannuksia saattaa syntyä esimerkiksi

siirtokustannukset tai tulkkauskustannukset. Myös käytännön kysymyksiin tulisi löytää vastaus ennen todellista toimintaa.

Kustannukset

Esityksessä on arvioitu kustannusten olevan 82 tunnin koulutuspaketilla n. 319 000 euroa. Tämän lisäksi vuosittain tulisia kustannuksia n. 60 000 euron edestä ylläpitokoulutuksesta ja uusien työntekijöiden kouluttamisesta. SPJL on saanut kentältä viestiä, että poliisilaitokset ovat joutuneet tinkimään henkilökunnan voimankäyttö ja taktiikkaharjoituksista säästösyistä. Ampuharjoituksista hoidetaan vain pakolliset mittariammunnat. Säästötoimenpiteet vaikuttavat kohdistuneen tietyiltä osin koulutustoimintaan.

82 tunnin koulutuspaketti vaikuttaa suppealta, koska aiempi koulutus oli pituudeltaan 4 viikkoa. Koulutus todettiin tuolloin laadukkaaksi, vaikka tietyiltä osin liian suppeaksi. Koulutuksista tingitään resurssien ja määrärahojen vuoksi tälläkin hetkellä, on tilanne huolestuttava osaamisen ja rahoituksen kannalta. Tuleeko Suomi-Ruotsi yhteistyön edellyttämään koulutukseen momentin ulkopuolinen rahoitus, vai joudutaanko tinkimään entisestään nykyisistä koulutuksista. Onko koulutusta valmius kehittää, mikäli se osoittautuu liian suppeaksi. EU rahoituksella vuosina 2014–2016 toteutettu koulutus oli kestoltaan 4 viikkoa ja kustannuksiltaan yli puoli miljoonaa. Rahoitus tuli suurimmaksi osin EU lähteistä.

Lopuksi

Lainsäädäntö jättää paljon avoimia kohtia käytännön toteuttamisen osalta. Näihin kysymyksiin olisi hyvä löytää vastaus ennen toiminnan aloittamista. Poliisitoimintaa pohjoisessa on hyvä kehittää, mutta kentältä saadun palautteen perusteella, isoimmat toiminnalliset poliisitoimen ongelmat liittyvät resursseihin ja niiden käyttöön. Koulutuksen rahoitus herättää myös etukäteen suurta huolta, onko rahoitus riittävää ja miten se katetaan. Lainsäädäntöön kirjattu koulutusvelvoite ei takaa käytännön laadukasta ja tarkoituksenmukaista toteutumista

Ennalta suunniteltu yhteistyö Ruotsin poliisiviranomaisten kanssa sujuu hyvin. Esimerkiksi yhteisten tutkintaryhmien kohdalla on saatu hyvää palautetta. Yhteistyön kehittäminen ja parempi mahdollistaminen, tuottaisi todennäköisesti laajempaa turvallisuuden tunteen kasvua, kuin hyvin epätodennäköisesti Suomen puolella nähtävä ruotsalainen poliisiauto.

Rita Ridanpää
lakimies

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Liite: Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta Suomen ja Ruotsin välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi, 18.8.2023